

The manifestation of the sage Omar Khayyam among Italian-speaking writers and translators

Fatemeh Asgari,

1. Assistant Professor of Italian Language and Literature, Faculty of Foreign Languages and Literature, University of Tehran, Iran. Email: fateasgari@ut.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 16 April 2023

Received in revised

form: 26 July 2023

Accepted: 11 Aug 2023

Published online:

25 Aug 2023

Keywords:

Omar Khayyam,
Rubaiyat of Khayyam,
Italy,
Italian Translations,
Philosophy,
Mysticism,
Sufism.

Summary

ABSTRACT

This article discusses the study of the first translations of Khayyam's Rubaiyat in Italy. Preliminary studies have shown that the initial translations of these poems were taken from an intermediate language, typically English or French. The English version most commonly used and referenced by Italian translators is the translation by Edward Fitzgerald, a renowned English scholar of Khayyam, through which Khayyam's poems and philosophy were introduced to the Western world.

The article also highlights the challenges Italian translators face due to their limited understanding of the profound meanings of Sufism and mysticism that form the foundation of Khayyam's Rubaiyat. It examines translations directly from Persian manuscripts and discusses why these translations are superior to earlier ones.

Furthermore, the article mentions a translation by a non-Italian translator in Italy, considered one of the best Italian translations for its interpretation of the deep meanings of Khayyam's poems and for conveying his teachings to Italian readers.

Introduction

The sage Omar Khayyam became known in the West as a mathematician, philosopher, and scientist after the publication of his studies on algebra and geometry in 1851. As his reputation as a poet spread among Westerners, scholars and writers began to explore his literary and philosophical works. It is widely recognized that his fame outside of Iran is largely due to the profound philosophical insights and aesthetic exploration found in his quatrains, particularly in the Anglo-Saxon world. It could be said that Khayyam enjoys greater recognition in the West than in his homeland. Khayyam's quatrains delve into themes of life's brevity, contemplation of death, nothingness, silence, and the limitations of human intellect and reason. They also touch upon human vulnerability in the face of existence's mysteries and enigmas. Scholars, influenced by the theories of Sheikh Nagham al-Din Razi, also known as Daya and author of *Mersad al-Ibad* in 1223 AD, have proposed three main interpretations of Khayyam's poems: some view him as a philosopher and logician who rejects any religious aspects of life, including the existence of God; others see him as a mystic, imbuing mystical imagery with deep philosophical and logical dimensions; and a third group considers him a sage, philosopher, and mathematician who crafted a meticulously calculated poetic system. Through mathematical principles, Khayyam used the quatrain structure to express his literary and artistic concerns, as well as his reflections on the universe.

Material & Methods

This article aims to explore the reasons behind the popularity of Khayyam's Rubaiyat among Italian translators and writers, as well as the challenges faced by Italian translators in interpreting Khayyam's work. Through a historical analysis and data-driven

approach, it is evident that translations directly from Persian manuscripts are superior to previous versions. Additionally, a notable non-Italian translator who resided in Italy will be discussed for their exceptional interpretation of Khayyam's poetry, effectively conveying its profound meanings to the Italian audience.

Discussion

The English translations of Edward Fitzgerald in 1859 and Nicholas in 1870 sparked interest in Khayyam's work in Europe. Prior to these translations, Khayyam was primarily known as a mathematician and philosopher. What captivates Western readers in Khayyam's poems is the mystery of creation. His verses touch on the brevity of life, the inevitability of death, and the transient nature of joy and sorrow. He invites readers to embrace the present moment, indulge in knowledge, music, and wine, without worrying about the future or the afterlife. The interplay of joy, sorrow, death, and love in Khayyam's poetry is masterfully woven and appeals to Western audiences.

In Europe, Khayyam is often viewed in two distinct ways: as a rational poet who questions the existence of God through logic and mathematics, and as a mystical poet deeply connected to spirituality and the pursuit of divine love.

The first Italian translator of Khayyam's Rubaiyat was Italo Pizzi, who translated directly from Persian due to his familiarity with the language. Vittorio Gottardi, a renowned Italian politician and translator, also translated Khayyam's work. His introduction delves into the influence of Sufism on Khayyam's ideas. Fulvia Faruffini, another Italian translator, contributed to bringing Khayyam's work to a wider audience. However, the most recent and notable Italian translation was published in 1999 by Sayyid Omar Ali Shah, an Afghan scholar well-versed in classical Persian. Shah's translation effectively conveys the nuances of Sufism and mysticism present in Khayyam's Rubaiyat to Italian readers.

Results & Conclusions

The study revealed the significant impact of Fitzgerald's translation of Khayyam's Rubaiyat on Western society, particularly in Europe. Italian translators, influenced by Fitzgerald's work, sought to capture the essence of Khayyam's verses. The concise yet profound themes in the Rubaiyat resonated with Western readers, exploring creation, mortality, joy, and sorrow, while inviting readers to embrace knowledge, music, and the present moment.

French translations of Khayyam's Rubaiyat were found to be more faithful to the original text, incorporating key concepts of Iranian Sufism and mysticism. This led to the formation of two distinct perceptions of Khayyam in the West and Italy: a logical poet questioning the existence of God, and a mystical poet driven by spirituality and divine love.

Italo Pizzi and Vittorio Gottardi were among the first Italian translators of Khayyam's Rubaiyat, contributing significantly to the understanding of Khayyam's work in Europe. However, Sayyid Omar Ali Shah's translation, with its deep understanding of Sufism and mysticism, stands out as a superior rendition that sheds light on the spiritual dimensions of Khayyam's poetry, making it a valuable addition to existing translations.

Reference:

- Bausani A,(1979)*Omar Khayyam, Quartine (Robaiyyat)*, Torino, Einaudi. Ed. 1956, 1963, 1973, 1979.
- Chini M.(1919) *Robaiyyat di Omar Khayyam secondo la lezione di Edoardo Fitzgerald*, Lanciano, Carabba, (I ed. 1907).
- Faruffini F, (1914)*Robaiyat di Omar Khayyam*, Napoli, Ricciardi.
- Gabrieli F.(1991) *Le Robaiyyat di Omar Khayyam*, Firenze, Sansoni.
- Gottardi V, (1903)*Le quartine di Omar Khayyam, con prefazione di A. Crespi*, Milano, Società tip. Edir. Popolare.

- Hajdar H.(1997) *Omar Khayyam Quartine*, Milano, BUR.
- Pizzi I.(1907)*Fiori d'Oriente*, Milano, Editrice E. Trevisini.
- Pizzi I.(1887) *Manuale di Letteratura persiana*, Milano, Hoepli, pp. 154-157
- Pizzi I.(1849), *Storia della Poesia persiana*, Torino, Unione Tipografico-Editrice, Vol.II, pp. 241-244, 280-286.
- Rugarli V.(1859) *Dodici quartine di Omar Khayyam*, Bologna, Zanichelli.
- Sayyed Omar Ali Shah,(1999.) *The Robaiyyat of Omar Khayyam*, Torino, Libreria Editrice
- Zazzaretta A.(1948) *Robaiyyat di Omar Khayyam*, Roma, Signorelli Angelo.

Cite this article: Asgari, Fatemeh (2023) The manifestation of the sage Omar Khayyam among Italian-speaking writers and translators. *Journal of Iranian and Islamic studies*. Vol 13.No2. Summer 2023. PP. 114-135.

DOI: 10.30484/JII.2023.3102

© The Authors: . Fatemeh Asgari,

Publisher: National Library and Archives of the I. R. of Iran

تجلی حکیم عمر خیام در میان نویسندگان و مترجمان ایتالیایی زبان

فاطمه عسگری

۱. استادیار زبان و ادبیات ایتالیایی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: fateasgari@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

آنچه در این مقاله به آن پرداخته شده است، بررسی اولین ترجمه‌های رباعیات خیام در ایتالیا است. مطالعات مقدماتی نشان داده است که تمام ترجمه‌های آغازین این اشعار از زبانی واسطه که معمولاً انگلیسی و فرانسوی بوده است، مأخوذ گردیده است و نسخه انگلیسی مورد استفاده و ارجاع اکثر مترجمین ایتالیایی، ترجمه ای است که از طریق آن و به همت ادوارد فیتزجرالد، خیام پژوه، شهیر انگلیسی، اشعار و فلسفه او وارد دنیای غرب شد. از این رو در مقاله حاضر ضمن معرفی خیام پژوهان ایتالیایی و بازتاب رباعیات او در آثار مترجمین ایتالیایی به مشکلاتی که این مترجمان با آن مواجه بوده‌اند، پرداخته خواهد شد. لذا خواست این مقاله پاسخ به این سوال اساسی است که: دلایل اقبال رباعیات خیام نزد مترجمان و ادبای ایتالیایی چه بود؟ و دیگر اینکه مترجمین ایتالیایی با چه مشکلاتی در مواجهه با رباعیات خیام روبرو بوده‌اند؟ مطالعات به شیوه تاریخی متکی بر توصیف و تحلیل داده محور نشان می‌دهد، ترجمه‌های موجود که مستقیماً از نسخ خطی و به زبان فارسی صورت گرفته‌اند، دارای برتری به نسبت به ترجمه‌های قبلی که از نسخه‌های ترجمه شده برگرفته‌اند، هستند. در نهایت در این مقاله به ترجمه‌ای از مترجمی غیر ایتالیایی در ایتالیا اشاره خواهد شد که از لحاظ تعبیر و تفسیر معانی عمیق اشعار خیام و انتقال آموزه‌های آن به خواننده ایتالیایی جزء بهترین ترجمه‌های ایتالیایی محسوب می‌شود.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۵/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۰

تاریخ نشر آنلاین: ۱۴۰۲/۰۶/۰۳

واژه‌های کلیدی:

عمر خیام،

رباعیات خیام،

ایتالیا،

ترجمه‌های ایتالیایی،

فلسفه،

عرفان،

تصوف.

استناد: عسگری فاطمه (۱۴۰۲) تجلی حکیم عمر خیام در میان نویسندگان و مترجمان ایتالیایی زبان، دوره ۱۳، ش ۲ تابستان ۱۴۰۲، صص ۱۱۴-۱۳۵.

DOI: 10.30484/JII.2023.3102

© نویسنده: فاطمه عسگری

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

مجله مطالعات ایرانی اسلامی

شماره ۲۸۹۱-۲۳۲۲

شماره ۲۹۶۱-۲۷۱۷

دوره ۱۳، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۲، صفحه ۱۱۴-۱۳۵.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

مقدمه:

حکیم عمر خیام به لطف چاپ و نشر مطالعاتی از وی در خصوص جبر و هندسه در سال ۱۸۵۱ میلادی در غرب بیشتر به عنوان یک ریاضی‌دان و فیلسوف و دانشمند شناخته شد و بعد از اینکه شهرت وی به عنوان شاعر در میان غربیان منتشر شد، محققین و ادبا به مطالعه آثار ادبی و فلسفی وی پرداختند. بر همگان پرواضح است که شهرت وی در خارج از ایران بیشتر از باب نگاه عمیق فلسفی و مطالعات زیبایی‌شناسی رباعیات وی به خصوص در دنیای آنگلو ساکسون است و از این لحاظ حتی می‌توان اذعان داشت که شاعر از شهرت بیشتری در غرب برخوردار است تا در وطن. رباعیات خیام از کوتاهی زندگی و تعمق در باب مرگ و نیستی و خاموشی و محدودیت‌های ذهن و منطق آدمی حکایت‌ها دارند و همچنین از ناتوانی بشر در برابر راز وجود و معمای هستی سخن می‌گویند. اصولاً در میان اندیشمندان در حوزه معنای اشعار خیام سه فرضیه وجود دارد: برخی به دنبال نظریه‌های شیخ نغم‌الدین راضی مشهور به دایه و مولف *مرصادالعباد* در سال ۱۲۲۳ میلادی، خیام را یک فیلسوف و منطق‌گرایی می‌دانند که هرگونه بعد مذهبی زندگی را نفی می‌کند و حتی به نفی وجود خداوند نیز می‌رسد. گروه دوم تحت تأثیر نظرات القفتی (متوفی ۱۲۴۸) در *تاریخ الحکما* خیام را به دلیل استفاده فراوان از تصاویر مربوط به عرفان که در اشعارش به کار برده است یک عارف در نظر می‌گیرند هرچند که خیام به آن تصاویر عرفانی ابعاد منطقی و فلسفی عمیقی می‌بخشد. یکی از طرفداران مهم این نظریه محقق فرانسوی نیکولاس^۱ است که در سال ۱۸۷۰ میلادی ۴۶۴ رباعی از رباعیات خیام را به فرانسوی ترجمه کرد. و در فرضیه سوم محققین خیام را یک حکیم، فیلسوف و ریاضی‌دان در نظر می‌گیرند که با ذوق و سلیقه خاصی یک سیستم شعری بسیار محاسبه شده ای را ایجاد کرده است که در آن بر اساس قوانین محاسباتی ریاضی ساختار رباعی را جهت بیان دغدغه‌های ادبی و هنری خویش و ماحصل تفکرات و اندیشه‌های خویش در باب جهان هستی به کار برده است. در همین راستا باید اشاره کرد، به آربری مترجم انگلیسی رباعیات خیام که با نوعی بدبینی منطقی یا همان واقع‌گرایی خیام را تشریح می‌کند، چنانکه بیش از حد به معنی تراژیک

زندگی و هستی آدمی نزدیک نمی‌شود بلکه با ذره ای شوخ‌طبعی و با اندکی طنز نهران از حقایق تلخی حکایت می‌کند.

به هر تقدیر مقاله حاضر قصد دارد به این سوال اساسی پاسخ دهد که دلایل اقبال رباعیات خیام نزد مترجمان و ادبای ایتالیایی چه بود و دیگر اینکه مترجمین ایتالیایی با چه مشکلاتی در مواجهه با رباعیات خیام روبرو بودند؟ مطالعات به شیوه تاریخی متکی بر توصیف و تحلیل داده محور نشان داد ترجمه های موجود که مستقیماً از نسخ خطی و به زبان فارسی صورت گرفته اند به دلایل برتری این نوع ترجمه ها نسبت به ترجمه های قبلی خواهد پرداخت. در نهایت به ترجمه ای از مترجمی غیر ایتالیایی در ایتالیا اشاره خواهد شد که از لحاظ تعبیر و تفسیر معانی عمیق اشعار خیام و انتقال آموزه های آن به خواننده ایتالیایی جزء بهترین ترجمه های ایتالیایی محسوب می شود.

ورود خیام به اروپا:

ترجمه انگلیسی ادوارد فیتزجرالد^۲ در سال ۱۸۵۹ و ترجمه نیکولاس در سال ۱۸۷۰ آغازگر مطالعات خیام شناسی و ترجمه‌های بعدی در اروپا بوده است. تا پیش از این ترجمه‌ها بیشتر خیام در میان اهل علم، به عنوان ریاضی‌دان و فیلسوف شناخته می‌شد. خاورشناسان و مستشرقین بنامی چون الساندرو بائوزانی^۳ بر این باورند که شهرت خیام در غرب به عنوان شاعر مرهون و مدیون اولین ترجمه انگلیسی ادوارد فیتزجرالد است. ترجمه فیتزجرالد حاوی ۱۱۰ رباعی در سال ۱۸۵۹ و در ۲۵۰ نسخه به چاپ رسید و در میانه سالهای ۱۸۶۲ و ۱۸۶۸ مکرراً بازنشر شد. این کتاب کوچک که از شهرت زیادی برخوردار شد در چاپ سال ۱۸۷۲ با کاهش تعداد رباعیات به ۱۰۱ مواجه شد. در این حین هم‌چنان بنا به تکیه بر این ترجمه موجود، در مجامع ادبی مستشرقین و ادبا به بحث و بررسی در مورد شعر و فلسفه حکیم عمر خیام پرداختند. توجه خاص به این ترجمه باعث شده است، تا چاپ جدیدی از آن در سال ۱۸۷۹ به بازار عرضه شود؛ و در سال ۱۸۸۳ به دنبال مرگ مترجم همین ترجمه اخیر بارها و بارها تجدید چاپ شد و منتقدین معاصر آن را زیباترین و در عین حال ساده ترین و بهترین ترجمه خواننده‌اند. هرچند

که مطالعات سالهای بعد بر این امر صحنه نهاد که بسیاری از حال و هوای فلسفی تصاویر مربوط به شعر شرقی در این ترجمه رنگ باخته است. اما علی‌رغم این نقصان‌ها ترجمه فیتزجرالد یکی از اولین و محبوب‌ترین ترجمه‌های غربی رباعیات به شمار می‌آید.

اصولاً آنچه که خواننده غربی را مسحور خود می‌سازد همان رمز و راز خلقت است که در اشعار خیام موج می‌زند: کوتاهی زندگی و میرایی تمام جانداران و پایان تمام شادی‌ها و غم‌ها و درک این کشفیات به همراه دعوت به نوشیدن از جام شراب معرفت و غرق شدن در ریتم موسیقی و لذت بردن از لحظه گذرا بدون ترس از فردا و جهانی دیگر است. تمام این در هم آمیزی شادی و غم، مرگ و عشق با چنان هنر ظریفی در ابیات شاعر خوانده می‌شود که خواننده غربی را مجذوب خویش می‌دارد. البته ترجمه فرانسوی به همت نیکولاس وفادارتر است به متن اصلی چرا که مترجم در حواشی ترجمه خویش به توضیح و تفسیر برخی مفاهیم و نکات اساسی صوفیسم و عرفان ایرانی پرداخته است. در ترجمه نیکولاس اثری از یک متفکر بی‌خدا و استاد منطق خالص و محاسبات نیست؛ بلکه مترجم فرانسوی از خیام تصویر یک اندیشمند را ارائه می‌دهد که دارای روحانیت و آب و رنگ مذهبی است: شاعری مرید عشق الهی چونان سایر شعرای بزرگ ایران زمین مانند ابوسعدی ابی‌الخیر و جامی و چند تن دیگر. طبیعتاً با در نظر گرفتن دو چهره متفاوت که ترجمه‌های فیتزجرالد و نیکولاس از یک شاعر ارائه می‌دهند می‌توان اذعان داشت که عملاً در باب تفسیر رباعیات خیام در غرب دو جبهه تئوریک شکل گرفت:

۱. خیام شاعری منطقی که با محاسبات و عقلانیات وجود خداوند را نفی می‌کند، ۲. خیام شاعری عارف مسلک با روحانیتی اعلاء که در جان وی ریشه دوانده است و به دنبال عشق الهی است.

اقبال حکیم عمر خیام در ایتالیا:

اولین مترجم رباعیات خیام به زبان ایتالیایی ایتالو پیتزی^۴ (پارما ۱۸۴۹- تورینو ۱۹۲۰) است که پس از اتمام تحصیلات در سال ۱۸۷۱ در دانشگاه پیزا، در سال ۱۸۸۷ کرسی زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه تورینو و در سال ۱۸۹۹ کرسی زبان فارسی و سانسکریت در دانشگاه سایننتزای^۵ رم را عهده دار شد. وی در آثار متعددی چون تاریخ شعر فارسی^۶، ادبیات فارسی^۷، و

همچنین در اسلام شناسی^۸ و در گلهایی از شرق^۹ از حکیم عمر خیام صحبت به میان می‌آورد و رباعیات زیادی از او را به ایتالیایی ترجمه می‌کند. این مستشرق در اسلام شناسی به زندگی‌نامه خیام اشاره دارد و به خصوص از اطرافیان و همراهان وی مانند حسن صباح و حسن علی و همچنین از موفق به عنوان استاد خیام نام می‌برد. در مقدمه ای بر ادبیات فارسی^{۱۰} ایتالو پیتزی چنین می‌نویسد:

اگرچه خیام از لحاظ تئوری‌های راجع به هستی از زمره شعرا و اندیشمندان جبهه عرفان است، به هر حال همچنین در گروه اندیشمندان و فیلسوفانی قرار دارد که در تاریخ اسلام آسمان‌ها و زمین را در جستجوی معنی و حقانیت الهی در هم نوردیدند. رباعیات که شهرت زیادی برای او در شرق و بیشتر در غرب به ارمغان آوردند گاه گزنده و تلخ هستند و چونان آهنی مذاب بر دل و جان حک می‌شوند و می‌سوزانند و در عین حال با یک ساختار عروضی محاسبه شده و با اصوات و آهنگ کوتاه و شمرده از افکار شاعر حکایت دارند و تأثیر عمیقی بر جان قلب خواننده می‌گذارند.

ترجمه ایتالو پیتزی دارای اهمیت زیادی است چرا که مترجم از متن فارسی ترجمه کرده است. به واقع این محقق زبان فارسی را به خوبی می‌شناخت و برای سال‌های متمادی به مطالعه و غور در زبان و فرهنگ و ادبیات فارسی پرداخت و ترجمه وی از باب کیفیت و زیبایی شناسی متن از قوام بالایی برخوردار است. ابیات ترجمه شده به ندرت دارای اشتباه تعبیری هستند و از لحاظ لغوی دارای شیوایی و زیبایی نگارشی خاصی هستند. ایتالو پیتزی در تاریخ شعر فارسی ترجمه ۶۳ رباعی از مجموعه رباعیات خیام را ارائه می‌دهد، و با مطالعه ای بر این ابیات می‌توان به کیفیت تفسیری خوب آن‌ها واقف شد. در جلد دوم از همین اثر، در صفحات ۲۴۱ تا ۲۴۴ و همچنین در صفحات ۲۸۰ الی ۲۸۶ مترجم و نویسنده از خیام، سبک و سیاق وی و از فلسفه و اندیشه او صحبت به میان می‌آورد. وی همچنین توضیحاتی ارائه می‌دهد در باب معنای عرفانی رباعیات که گاه پنهان است و برای خواننده ایتالیایی چندان واضح نمی‌نماید.

مترجم دیگری که خیام را به جمع خوانندگان ایتالیایی معرفی کرد ویتوریو گوتاردی^{۱۱} نام دارد. گوتاردی نویسنده، سیاستمدار و اندیشمند زاده ایالت ونتو^{۱۲} در شهر ترویزو^{۱۳} به سال ۱۸۶۰ است و به مدت یازده سال در منصب ریاست کل مدارس دولتی شهر روویگو^{۱۴} به فعالیت پرداخت. پس از پایان فعالیت سیاسی در مقام مشاور شهرداری، پا به عرصه رهبری حزب سوسیالیست‌ها در زادگاه خویش گذاشت، ولی خیلی زود از سیاست فاصله گرفت و بعد از عزیمت به میلان به فعالیت در عرصه ادبیات در کنار سایر ادبا روی آورد. در همین ایام به ترجمه رباعیات خیام پرداخت که در سال ۱۹۰۳ به همراه مقدمه‌ای به قلم آنجلو کرسپی^{۱۵} مزین به چاپ شد. ترجمه کوچک گوتاردی دارای ۸۹ صفحه است و ۵ صفحه آغازین آن حاوی اطلاعاتی در خصوص زندگی نامه شاعر ایرانی است. در مقدمه، در هجده صفحه، کرسپی به شرح حال شاعر پرداخته و از صوفیسم و ارتباط خیام با صوفی‌های عهد خویش می‌نویسد. در نظر کرسپی یکی از آموزه‌های اصلی صوفیسم برابری و هم‌پایگی تمام مذاهب است چرا که همگی وسیله‌ای هستند جهت نیل انسان به حقیقت و معرفت. در بخش مقدمه از تأثیری که صوفیسم بر افکار و اندیشه خیام داشته است صحبت به میان می‌آید. کرسپی فلسفه خیام را از نوع شاعرانه و صادق و گویا و به دور از زیور و زینت‌های کلام و بلکه ساده و دلنشین می‌خواند. ترجمه گوتاردی حاوی ۱۵۵ رباعی و برگرفته از نسخه فرانسوی به قلم چارلز گرولو^{۱۶} است. نسخه فرانسوی، در پانصد جلد، به نوبه خویش از روی نسخه خطی فارسی که در کتابخانه بودلاین آکسفورد نگهداری می‌شود به ترجمه و چاپ رسیده است. گوتاردی در مورد ترجمه خویش (۱۹۰۳) چنین می‌نویسد: «نیت این بود که بر روی ترجمه‌های موجود یک ترجمه ادبی ارائه دهیم که تنها به دنبال انجام یک کار ادبی نباشد بلکه اندیشه و هنر و فلسفه یکی از بزرگترین متفکرین و شعرای کلاسیک را که امروزه بیش از هر روزی در خور حال و زمانه است پیشکش خوانندگان کند».

دیگر مترجم ایتالیایی که به دنیای خیام پا گذاشت فولویا فاروفینی^{۱۷} بود که در نیمه اول قرن بیستم در عرصه ادبیات فعال بوده و به ترجمه آثار متعدد ادبی پرداخت. ترجمه هفتادوپنج رباعیات

خیام به نثر موزون و بر طبق نسخه انگلیسی اشعار به قلم فیتزجرالد ماحصل تلاش این مترجم است که در سال ۱۹۱۴ به چاپ رسید. وی در خصوص ترجمه خویش چنین می‌گوید: «در میان خیابان‌های رنگارنگ و کوچه‌های مفرح فلورانس سده چهاردهم میلادی، این ترانه دل‌انگیز "هر که را سر بر آن است که شاد باشد، باشد؛ چرا که زفردا خبری نیست!"^{۱۸} را می‌شنوم؛ همین جملات ناب و شیرین و مملو از حکمت و منطق و در عین حال ساده و پرحلاوت در رباعیات خیام موج می‌زنند و پس از اینکه قرن‌ها زیر آوار تمدن پرشکوه مشرق زمین به فراموشی سپرده شده بودند حال در قالبی نو و به شکلی زیبا و آراسته مردمان مغرب زمین را مسحور خویش ساخته اند. فاروفینی به مانند مترجمی دیگر به نام کینی^{۱۹}، اشعار را از روی نسخه انگلیسی فیتزجرالد به ایتالیایی برگردانده است و ترجمه وی به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود: قسمت اول شامل ادبیاتی است که از طریق ترجمه تفسیر آن‌ها، مترجم به یک درونمایه شعری مهم که از خصوصیات اشعار عرفانی و از پایه‌های اصلی فرهنگ صوفی است یا همان شراب و معانی و تصاویر گوناگون آن و همچنین به درونمایه دیگری که همان "دم را غنیمت شمردن است" و لذت بردن از زیبایی‌های زندگی کوتاه که انسان را به فراموشی غمها و دردها رهنمون می‌شود اشاره دارد. مترجم سعی بر آن دارد که در این رباعیات فیلسوفی را به خوانندگان ایتالیایی معرفی کند که بعد از سالها خود را در علوم ریاضیات منطق و نجوم غرق کردن، حال با آرامش خاطر می‌تواند به گذر زمانی بنگرد که هرچیزی را با خود می‌برد و منقلب و دگرگون می‌سازد: گذر زمانی که گل سرخ و بهار و جوانی و نشاط و قدرت آدمی را با خود به یغما می‌برد. در برخی رباعیات دیگر از همین بخش - همانطور که خود مترجم اذعان می‌دارد- اندیشه شاعر به ماورای گذر زمان و به ماورای نیستی و عدم بر می‌گردد و شاعر از بوطیقای نگریستن به فانی بودن همه چیز فاصله گرفته و خواننده را به مسائل مهمتری که روح و جان آدمی را مجذوب خود می‌سازد، یعنی به همان "راز هستی و معمای وجود" رهنمون می‌سازد. در رباعیات ترجمه شده توسط این خاورشناس چهره یک عالم و ریاضی دان دیده می‌شود که بعد از احساس ناتوانی در راه یافتن به رازهای بی پایان هستی، خاضعانه تسلیم شده و با لبخندی خواننده را به

فراموشی و نسیان دعوت می‌کند، فراموشی ای که در شیره شیرین و دل انگیز یاقوت‌های سبز تاکستان‌ها ممکن است. در قسمت دوم این ترجمه که "کوزه نامه" نام دارد شاعر که هنوز در عطش دستیابی به حقیقت است تا در آن بتواند روح خسته خویش را التیام بخشد، لحظه ای درنگ کرده و به گفتگویی میان کوزه‌های رسی که زمانی پیکری زنده بودند گوش فرا می‌دهد و می‌شنود که این کوزه‌های رسی در قالب خاک چنین خالصانه و صادقانه از آرزوهای فانی و خاکی طبیعت انسانی اشان با هم به سخن می‌نشینند.

ترجمه دیگری که در اینجا باید به آن اشاره ای داشت به قلم ماریو کینی^{۲۰} به چاپ رسیده است. این محقق اهل ایالت لومباردیا^{۲۱} ولی زاده شهر اس‌پولتو^{۲۲} در ایالت اومبریا^{۲۳} در باب شعر و ادبیات کتب متعددی نوشته است. در اثری با عنوان رباعیات عمر خیام بر اساس تفسیر ادوارد فیتزجرالد^{۲۴} ترجمه خویش از اشعار خیام را در سال ۱۹۰۷ به خوانندگان ارائه می‌دهد. در این نسخه ماریو کینی توضیحات تقریباً جامع و کاملی در خصوص فلسفه شعر خیام آورده و اشاره ای دارد به ترجمه‌های پیشین از اشعار خیام به قلم سایر مترجمین که از قرار زیر هستند:

- ۱۶ رباعی ترجمه شده به همت ایتالو پیتزی
- ۱۲ رباعی ترجمه شده به همت دانشجو و دستارِ خویش ویتوریو روگاری^{۲۵}
- ۳۵ رباعی منتخب از ترجمه ویتوریو گوتاردی
- ۲۲ رباعی منتخب از ترجمه ایتالیایی ماسیمو دا زویو^{۲۶}.

کتاب ترجمه ماریو کینی شامل ۱۲۷ صفحه است و با مقدمه ای در ۳۸ صفحه و غنی از اطلاعاتی در مورد زندگی و سبک شعری خیام فعالیت‌های او، در سال ۱۹۱۹ به چاپ و نشر می‌رسد. در آغاز مقدمه چنین جمله زیبایی به چشم می‌خورد: «{...} ما هم بگوییم پس به سلامتی خیام، شاعر ایران زمین که پس از ترکِ باغ‌های خراسان و پس از ملاقات با پارک‌ها و باغ‌های انگلستان و قلعه‌های فرانسه و جنگل‌های انبوه آلمان، در میان تاکستان‌های ایتالیا در حال قدم زدن است». در همین بخش مقدمه، مترجم خیام را با یکی از چهره‌های مهم ادبیات سده نوزده ایتالیا، جوانی پاسکولی^{۲۷}، مقایسه می‌کند اگرچه این دو شاعر به لحاظ زمان و فرهنگ و زبان از یکدیگر فاصله زیادی دارند. در این باب کینی اینگونه می‌نویسد: «به مانند خیام،

پاسکولی نیز عمیقاً بدبختی و رنج و حزن مستدام این دنیا را حس کرد و با بدبینی به زندگی و بازی مکارانه آن به بوطیقای شعری خویش شکل داد. آدمی امروزه محزون و سرگردان است، در هر زمانه ای و در ایام گذشته نیز محزون بوده است {...} و آنچه که به واقع رنج آور نیست چیزی نیست جز راز هستی؛ رازی که تمام وجود انسان و جهان را در خود محصور ساخته است و به همین دلیل می‌بایست به ما، انسان‌های امروزی، بی‌فایده‌گی و بی‌اساسی تنفر و دشمنی‌ها و زیبایی عشق را آموخت {...}. همگان آن دسته از اشعار پاسکولی را که در تولد و رشد سبک و هنر شعری او نقش مهمی ایفا کردند را می‌شناسند: آسمان، گرمای خانه، دو کودک، دو یتیم^{۲۸} ... اینها همگی اشعاری هستند از این شاعر مدرن که البته مملو از درونمایه‌های شعری خیام هستند». ماریو کینی کمی جلوتر در همین بخش در باب شکل ظاهری ترجمه ابیات اینگونه می‌نویسد: «پاسکولی نیز چون خیام در بیان محتوای شعری قاطعانه برخورد می‌کند: پیام اصلی شعر به شکل کوتاه ولی قاطعانه و چونان مرواریدی از حکمت و به روشی شیوا به خواننده القاء می‌گردد ولی به مانند شمشیری و بدون کلمه ای بیش و کم وارد روح و جان او می‌گردد چرا که از قدرت بیانی و معنایی بالایی برخوردارند. چنین قدرت کلام را می‌توان همچین در مجموعه نخستین اشعار^{۲۹} از پاسکولی یافت: در این مجموعه اشعار گاه با ابیات و جملاتی برخورد می‌کنیم که گویی پاسکولی به عمد از خیام وام گرفته باشد. در باور خیام، و به قلم پاسکولی و در بیان کینی هیچ چیزی واقعاً جاودانه نیست مگر آنچه که شاعر با خود می‌برد: شعر. کینی همچنین یادآور می‌شود که پاسکولی خیام را از طریق ترجمه انگلیسی به همت فیتزجرالد شناخته و مطالعه کرده است. پاسکولی خواننده و نویسنده مجله ادبی "کنویتو"^{۳۰} تحت مدیریت دیوسیس^{۳۱} بوده و این مجله ادبی در دو شماره پیاپی در صفحات زیادی به هنر و سبک ادبی و فلسفه خیام پرداخته است. به همین دلیل اعتقاد بر این است که پاسکولی با خواندن ابیات ترجمه شده توسط فیتزجرالد و منتشر شده توسط این مجله با خیام آشنایی پیدا کرده باشد و به مطالعه عمیق نسخه‌های ترجمه شده از رباعیات روی آورده باشد. در نظر کینی خیام را می‌بایست به دلیل وسعت

اندیشه، عمق فلسفه و تفکر شعری و ادبی شهروند جمهوری ایتالیا و تمام دنیا دانست. ترجمه کینی دارای ۱۰۱ رباعی و برگرفته از نسخه انگلیسی به همت فیتزجرالد است و از ویژگی‌های مهم آن منظوم بودن و استفاده از زبانی بسیار ادبی و مملو از تصاویر استعاره‌ای و تشبیهات قابل درک برای خواننده ایتالیایی است. کینی حتی تلاش کرده است که در ترجمه به زبان مقصد سیستم قافیه بندی را حفظ کند و در تولید وزن و آهنگ بسیار موفق بوده است. سختی و دشواری چنین کاری را می‌توان به راحتی درک کرد چرا که تولید قافیه بندی بین مصراع اول و دوم و چهارم در زبان ایتالیایی چندان آسان نیست. به همین دلیل ترجمه ماریو کینی را شاید بتوان از زیباترین ترجمه‌های ادبی خیام به ایتالیایی دانست هرچند که مترجم بیشتر در وفاداری به ظاهر و شکل اشعار موفق بوده است تا در وفاداری به محتوا و معانی شعری و انتقال برخی تصویرهای خاص صوفیسم. کم و کاستی ای که در این راستا به چشم می‌خورد با عنایت به اینکه منبع مورد استفاده کینی ترجمه انگلیسی فیتزجرالد بوده است که به نوبه خود دارای اشتباهات تعبیری است، قابل اغماض است. برای ارائه حال و هوای ترجمه زیبای کینی ترجمه یکی از رباعیات را در ذیل می‌آوریم:

Solo la primavera finisce con la rosa
La giovinezza chiude la sua storia odorosa
L'usignol che cantava in mezzo agli alberi
Non so donde vento, chissà dove si posa.

همانطور که به خوبی عیان است واژگان *rosa, odorosa* و *posa* با ایجاد قافیه علاوه بر تولید آهنگ و وزن دلخواه ساختار رباعی، شکل رباعی ایرانی را به زبان ایتالیایی خلق کرده اند. از این باب ترجمه کینی یکی از زیباترین ترجمه‌ها از لحاظ ظاهری است هرچند که ارائه معانی ابیات و خلق تشبیهات لازم همراه با حفظ آهنگ کار چندان آسانی نیست.

مترجم بعدی فرانچسکو گابریلی^{۳۳} (رم ۱۹۰۴- رم ۱۹۹۶) شرق شناس نامی و دانشجوی آلفونزو نالینو^{۳۳} یکی از اساتید برتر مطالعات اسلام شناسی و خاورشناسی و همچنین راه انداز موسسه مطالعات شرق شناسی رم است. گابریلی زبان‌های فارسی، عربی و ترکی را در کنار آشنایی کامل با زبان‌های فرانسوی، انگلیسی، آلمانی و روسی آموخت و همین تسلط به چندین زبان از

این مترجم چهره خاصی به خصوص در زمینه مطالعات شرق شناسی و همچنین ایتالیایی شناسی و تاریخ شناسی ساخت. این مترجم همچنین به ترجمه و چاپ برخی دیوان‌های شعرای کلاسیک و دانشمندان ایران زمین پرداخت. اثری از وی با عنوان زیبایی شناسی و شعر در تفسیر بوطیقای ارسطو در نظر ابن سینا و ابن رشد^{۳۴} به خوبی از عمق مطالعات وی پرده برمی‌دارد. ترجمه ای که گابریلی از رباعیات خیام در سال ۱۹۴۴ ارائه داده است اگرچه فارغ از هرگونه خلق آهنگ از طریق تولید قافیه است اما حائز اهمیت زیادی است چرا که مستقیماً از روی متن فارسی رباعیات صورت گرفته و دارای ۳۰۲ رباعی است که در قیاس با ترجمه‌های قبلی می‌توان آن را کامل تر و جامع تر در نظر گرفت. البته گابریلی که از یک نسخه خطی مربوط به سال ۱۴۷۵ میلادی استفاده کرده است در معانی عرفانی کلیه ابیات شک دارد و بیان می‌کند که از میان ۲۶۸ رباعی در نسخه خطی مذکور فقط حدود بیست رباعی به واقع دارای محتوای عرفانی است و تصاویر و استعاره‌های متداول شراب و عشق و معرفت و راز برای فردی که با اساس و پایه صوفیسم ایرانی آشنایی دارد می‌بایست راهنمای به سمت عشق الهی و مستی و سرخوشی از این عشق باشد. همچنین در نظر گابریلی شعر خیام از زمره اشعاری است که هنر و ذات شعر را به بالاترین حد بیان برده است و بیانگر ذوق و هنر آن قوم و ملتی است که روح هنرمندانه جاکومو لئوپاردی^{۳۵} را نیز با بارقه‌های درخشان خود روشن ساخته است.

ترجمه بعدی که حائز اهمیت است به همت الساندرو بائوزانی^{۳۶} (رم ۱۹۲۱ - رم ۱۹۸۸) یکی دیگر از چهره‌های مشهور شرق شناسی و یکی از محققین برجسته اسلام شناسی مزین به طبع شد. بائوزانی از سال ۱۹۶۳ تا ۱۹۸۵ به تدریس زبان و ادبیات فارسی در دانشکده زبان‌ها و ادبیات شرقی دانشگاه ساپینتزای رم مشغول بود. در میان آثار ارزنده وی می‌توان به ترجمه اشعاری از محمد اقبال مسیح، نظامی، جلال الدین رومی و عمر خیام اشاره کرد. بائوزانی ۲۸۲ رباعی را در سال ۱۹۵۶ از متن فارسی به ایتالیایی برگردانده است و شناخت کامل وی از عرفان ایرانی او را در تفسیر و توضیح برخی ساختارهای استعاری و تشبیهی اشعار خیام که برای خواننده ایتالیایی ملموس نیست موفق گردانده است. البته بائوزانی برخلاف توانایی خود در زمینه

زبان ادبی ترجیح داد که از قافیه بندی برای ترجمه خویش پرهیز کند و در این باب اینگونه می‌نویسد: «هرنوع ساختار شعری در ادبیات و فرهنگ ما غربی‌ها به نوع خاصی از محتوای ادبی و هنری مربوط می‌شود بدین سان که مصراع هشت سیلابی در ذهن خواننده ایتالیایی یادآور اشعار بزرگانی چون آریوستو^{۳۷} و تاسو^{۳۸} است؛ یا یک مصراع یازده هجایی ما را به شکل ناخودآگاه به سمت اشعار هومر راهنما می‌شود و بدین سان ترجمه‌های ایتالو پیتزی از اشعار خیام علیرغم تمام زحمتی که کشیده است ما را بیشتر به سمت حال و هوای اشعار متاستازیو^{۳۹} و سایر شعرای سده هجدهم میلادی نزدیک می‌سازد تا به خیام». این جملات مترجم به تنهایی گویای علت انتخاب نثر موزون و نفی استفاده از ترجمه منظوم توسط وی است. البته همانطور که پیشتر اشاره شد فولویا فاروفینی نیز در ترجمه خویش از نثر موزون استفاده برده بود با این تفاوت که منبع مورد استفاده وی ترجمه انگلیسی فیتزجرالد بود. نکته مهم دیگر اینکه اگرچه ترجمه بائوزانی در فاصله زمانی نه چندان زیادی از ترجمه‌های گابریلی و زاتارتا^{۴۰} - که در اینجا بدان اشاره نشد - به نشر رسید، تعداد کمی از رباعیات منتخب مشترک میان این ترجمه و ترجمه‌های قبلی وجود دارد و بائوزانی عملاً سعی داشته که با دقت و فراست رباعیاتی را انتخاب کند که قبلاً کمتر مورد ترجمه قرار گرفته باشند و بدین سان خواننده ایتالیایی شانس این را دارد که با تنوع بیشتری از رباعیات ترجمه شده آشنا گردد.

بعد از این ترجمه خوب، در سال ۱۹۹۷ با ترجمه ای از حافظ حیدر و به زبان ایتالیایی مواجه می‌شویم که از طریق ناشر BUR در میلان و با عنوان رباعیات^{۴۱} منتشر می‌شود و در سال ۲۰۰۹ به چاپ دوم می‌رسد. این کتاب کوچک در قطع جیبی دارای ۱۳۳ صفحه است و بیست و چهار صفحه آغازین آن شامل مقدمه ای است جامع به قلم محمدعلی فروغی. همچنین تعدادی از صفحات اختصاص داده شده اند به حواشی و توضیحاتی در خصوص برخی کلیدهای تعبیری لازم جهت درک و فهم بهتر معانی ابیات و آشنایی با مشکلاتی که برای خواننده ایتالیایی در فهم برخی ساختارهای استعاری منطق صوفیسم وجود دارند. همچنین محمدعلی فروغی در بخش مقدمه به زندگی‌نامه و فلسفه و سبک شناسی خیام اشاره وسیعی دارد و این

نکات جمعاً این ترجمه را ارزنده می‌نمایند. نکته مهم دیگر اینکه محمدعلی فروغی با اشاره به مطالعات خیام شناسی برخی مستشرقین غربی چون ژوکوفسکی^{۴۲} اهل روسیه و کریشتسن^{۴۳} اهل دانمارک اشاره ای دارد به تردید و شک محققین در مورد اصالت نسخ خطی که به خیام نسبت داده می‌شوند و امروزه در کتابخانه‌های مهم اروپا نگهداری می‌شوند. کریشتسن در سال ۱۹۲۷ در میان حدود ۱۲۰۰ بیتی که به خیام نسبت داده شده است فقط ۱۲۱ رباعی را اصل و قابل ارجاع به خیام می‌داند و یا شرق شناس آلمانی رمپیس^{۴۴} در یک نسخه خطی که در کتابخانه استانبول نگهداری می‌شود و قدمت آن به سال ۱۳۵۰ میلادی می‌رسد فقط سی و یک رباعی را واقعاً مربوط به خیام می‌داند و شک دارد که احیاناً مابقی ابیات مربوط به فردوسی، بوعلی سینا و یا حافظ باشند. بدین سان بحث‌ها و بررسی‌های دقیق محمدعلی فروغی در باب اصالت نسخ خطی موجود در اروپا باعث شده که از این باب ترجمه حافظ حیدر حائز اهمیت باشد. چرا که اولین ترجمه ای است که از لحاظ تاریخی و مطالعات فیلولوژیک بر روی منابع اصلی موجود به نکات تاریکی اشاره دارد که چندان مورد توجه محققین قرار نگرفته است. فروغی ترجمه بائوزانی (۱۹۵۶) را در نهایت یکی از بهترین ترجمه‌ها می‌داند چرا که نسخه فارسی مورد استفاده مترجم ایتالیایی در نظر فروغی از اصالت و قوام اعتباری خوبی برخوردار است. فروغی باز با اشاره به کنفرانس شرق شناسی که در سال ۱۹۶۰ در مسکو برگزار شد ضمن نام بردن از ادبای معاصر ایرانی چون نفیسی و مینوی به تردید ایشان در اصالت نسخ خطی موجود در کتابخانه‌های غربی پرداخت و این گویای آن است که امروزه همچنان نیاز به مطالعات جدی در باب سندیت و اصالت شناسی مجموعه اشعاری که در میان نسخ خطی به خیام نسبت داده می‌شوند احساس می‌شود. ترجمه ایتالیایی به همت حافظ حیدر دارای ۱۹۲ رباعی است و نکته جالب - که البته برای آن توضیحی یافت نشد - این است که برخی رباعیات به همراه متن فارسی آورده شده اند (از ۱۹۲ رباعی ترجمه شده به ایتالیایی، یازده رباعی به همراه متن فارسی آورده شده اند) و این امر برای تمام ابیات ترجمه شده صدق نمی‌کند. بعد از این ترجمه آخرین ترجمه ای که از خیام در ایتالیا به چاپ رسید در سال ۱۹۹۹ و به همت

محقق افغانی سید عمر علی شاه که متخصص زبان فارسی کلاسیک بود منتشر شد. این مترجم افغانی بهتر از هر مترجم دیگری توانست معانی صوفیسم و عرفان موجود در رباعیات خیام را به خواننده ایتالیایی تقدیم کند. علی شاه از یک نسخه خطی فارسی که متعلق به ۱۱۵۳ میلادی و در اختیار خاندان وی بود بهره برده است. وی اعتقاد دارد که فقط افرادی که با واژگان و عبارات و معانی صوفیسم آشنایی دارند می‌توانند از اشعار خیام واقعاً لذت ببرند. علی شاه صوفیسم را یک مذهب و یا یک جریان فرهنگی نمی‌داند بلکه نوعی فلسفه زندگی می‌داند که از طریق آن انسان به شعوری مجهز می‌شود تا بتواند به درجات اعلائی شناخت و معرفت دست یازد و اینکه از طریق این شناخت به درک رابطه اثیری خویش با درگاه حق تعالی نائل آید چرا که ماهیت انسانی چیزی نیست جزء ماهیتی الهی. این تفسیر علی شاه از صوفیسم خواننده ایتالیایی را بی اختیار به سمت تعلیمات فرانچسکوی قدیس^{۴۵} مبنی بر فقر از مادیات جهت غنای معنویات رهنمون می‌سازد. بی شک با خواندن ترجمه‌های علی شاه علاقمندان ایتالیایی با تعلیمات خیام در حوزه نیل به سوی یک حقانیت و یک وحدانیت الهی هرچند به زبانی ساده و شیرین آشنا می‌گردند. اهمیت دیگر ترجمه علی شاه در این است که در مقدمه مفصل خویش به اکثر اشتباهات تعبیری و تفسیری مترجمین غربی اشاره وسیع و جامعی داشته است و با اشاره به بزرگانی چون سعدی و جامی، غزالی و فردوسی از معانی عمیقی چون مستی روحانی برای خواننده ایتالیایی سخن می‌گوید. علی شاه ۱۱۱ رباعی را به ترجمه رسانده و در این راستا از بازبینی و تصحیحات آملیا یوریو استیسی^{۴۶} و الساندرلا بوئلا^{۴۷} و آنتونلا گالی^{۴۸} کمک جسته است. ترجمه وی در عین روانی و سادگی وضوح معانی، گویای سمبولیسم و فلسفه رباعیات خیام این شاعر جهانی است.

نتایج تحقیق:

بررسی ها نشان داد ترجمه رباعیات خیام توسط فیتزجرالد تاثیر بسزایی بر جامعه غرب بویژه اروپا جهت آشنایی با خیام داشته است. مترجمان دیگر ایتالیایی نیز هرگز بی توجه به ترجمه

فیتزجرالد نبوده اند. مطالعات نشان داد آنچه می توانست خوانندگان غربی را مسحور خود سازد مضامین ایبات و محتوای رباعیات بود که در عین اختصار و کوتاهی جهانی از معانی را به خواننده منتقل می کرد. پرداختن رباعیات به رمز و راز خلقت و کیهان شناختی، از یکسو توجه به کوتاهی زندگی و میرایی تمام جانداران و پایان تمام شادی‌ها و غم‌ها و درک این کشفیات به همراه دعوت به نوشیدن از جام شراب معرفت و غرق شدن در ریتم موسیقی و لذت بردن از لحظه گذرای بدون ترس از فردا و جهانی دیگر بود. بررسی‌ها حاکی از آن است که تمام این در هم آمیختگی شادی و غم، مرگ و عشق که با چنان ظرافتی در رباعیات خیام گردآمده بود می توانست ضمن جذب مخاطبان بر دامنه خوانندگان آنها بیفزاید. مطالعات نشان داد که ترجمه فرانسوی رباعیات خیام وفادارتر به متن اصلی آن بود. چرا که مترجم در حواشی ترجمه خویش به برخی مفاهیم و نکات اساسی صوفیسم و عرفان ایرانی اشاره کرده است و از خیام تصویر یک اندیشمند را ارائه می دهد که دارای معنویت و بن مایه‌های مذهبی است. براین اساس در غرب . به تبع آن ایتالیا دو چهره متفاوت از خیام شکل گرفت:

۱- خیام شاعری منطقی که با محاسبات و عقلانیات وجود خداوند را نفی می کند، ۲- خیام شاعری عارف مسلک با روحانیتی اعلاء که در جان وی ریشه دوانده است و به دنبال عشق الهی است.

بررسی‌ها حاکی از آن است که اولین مترجم رباعیات خیام به زبان ایتالیایی ایتالو پیتزی Italo Pizzi و پس از او ویتوریو گوتاردی (Vittorio Gottardi) سیاستمدار و مترجم شهیر ایتالیایی است. که ترجمه این دو کمک شایان توجهی به بازنمایی افکار و روحیات خیام نمود. و زوایای پیدا و پنهان او را به اروپاییان ارائه نمود. در یمان ترجمه‌های ایتالیایی ترجمه افغانی سید عمر علی شاه که متخصص زبان فارسی کلاسیک بود بر سایر مترجمان افغانی تفوق دارد زیرا او توانسته معانی صوفیسم و عرفان موجود در رباعیات خیام را به خواننده ایتالیایی بشناسد. از این رو این ترجمه اهمیت بسزایی در میان ترجمه‌های موجود یافت.

پیوست ها:

1. J. B. Nicolas
2. Edwrad Fitzgerald
3. Alessandro Bausani
4. Italo Pizzi
5. Sapienza di Roma
6. *Storia della poesia persiana*
7. *Letteratura persiana*
8. *Islamismo*
9. *Fiori d'Oriente*
10. *Manuale della Letteratura persiana*
11. Vittorio Gottardi
12. Veneto
13. Treviso
14. Rovigo
15. Angelo Crespi
16. Charles Grolleau: *Les Quatrains d'Omar Khayyam, traduits sur les ms. De la Boldeian Library d'Oxford*, Parigi 1902.
17. Fulvia Faruffini

^{۱۸} .قطعه مشهوری از مجموعه اشعار لورنتزو دِمِدیچی (Lorenzo De Medici) یکی از مردان سیاست عالی مرتبه و شعرای پرذوق فلورانس سده چهاردهم. متن ترانه اینگونه می‌خواند:

Chi vuol esser lieto sia, di doman non c'è certezza.

19. Chini
20. Mario Chini
21. Lombardia
22. Spoleto
23. Umbria
24. *Robaiyyat di Omar Khayyam secondo la lezione di Edoardo Fitzgerald*
25. Vittorio Rugarli
26. Massimo Da Zevio
27. Giovanni Pascoli

^{۲۸} . به ترتیب عنوان اشعار عبارت است: *Il Cielo, Il focolare, I due fanciulli, I due orfani*

29. *I primi poemetti*
30. Convito
31. De Bosis
32. Francecso Gabrieli
33. Alfonso Nallino
34. *Estetica e poesia nell'interpretazione della poetica aristotelica presso Avicenna e Averroè.*

^{۳۰} . Giacomo Leopardi, از چهره‌های شهیر ادبیات و فلسفه ایتالیا در سده نوزدهم میلادی

36. Alessandro Bausani
37. Ludovico Ariosto
38. Torquato Tasso
39. Pietro Metastasio
40. Zazzaretta
41. *Robaiyyat*
42. A. Zukovskij
43. A. Christensen

⁴⁴. Chr. Rempis

⁴⁵. San Francesco d'Assisi

⁴⁶. Amelia Jorio Stacy

⁴⁷. Alessandra Boella

⁴⁸. Antonella Galli

منابع و مطالعات

- Bausani A.(1979)*Omar Khayyam, Quartine (Robaiyyat)*, Torino, Einaudi. Ed. 1956, 1963, 1973, 1979.
- Chini M.(1919) *Robaiyyat di Omar Khayyam secondo la lezione di Edoardo Fitzgerald*, Lanciano, Carabba, (I ed. 1907).
- Faruffini F.(1914)*Robaiyyat di Omar Khayyam*, Napoli, Ricciardi.
- Gabrieli F.(1991) *Le Robaiyyat di Omar Khayyam*, Firenze, Sansoni.
- Gottardi V. (1903)*Le quartine di Omar Khayyam, con prefazione di A. Crespi*, Milano, Società tip. Edir. Popolare.
- Hajdar H.(1997) *Omar Khayyam Quartine*, Milano, BUR.
- Pizzi I. (1907)*Fiori d'Oriente*, Milano, Editrice E. Trevisini.
- Pizzi I.(1887) *Manuale di Letteratura persiana*, Milano, Hoepli, pp. 154-157
- Pizzi I.(1849), *Storia della Poesia persiana*, Torino, Unione Tipografico-Editrice, Vol.II, pp. 241-244, 280-286.
- Rugarli V.(1859) *Dodici quartine di Omar Khayyam*, Bologna, Zanichelli.
- Sayyed Omar Ali Shah, (1999.) *The Robaiyyat of Omar Khayyam*, Torino, Libreria Editrice
- Zazzaretta A.(1948) *Robaiyyat di Omar Khayyam*, Roma, Signorelli Angelo.